

DZĪVNIKA JĒDZIENS UN IESTRĀDNES TĀ TIESĪBU IZPRATNĒ THE CONCEPT OF AN ANIMAL AND WORKINGS WITHIN THE MEANING OF ITS RIGHTS

Liāna Santalova

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, santalova.liana@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: **Līga Mazure**, Dr.iur., asociētā profesore

Abstract. *The animals have been known since several thousand years ago. Some of them have been used for subsistence and survival. These days it is no longer necessary. Modern society needs to learn to respect animals rather than treat them as things, property. An animal can be assimilated to a human being because it fulfils all the functions that a person has. Nevertheless, the law is interpreted differently. There is no understanding of animal rights in Latvia, they are not segregated. Animals should be given fundamental rights: the right to life, freedom and the right not to own any property. The animal is entitled to live as defined in the laws of nature, not for the purposes of the pleasures and greed of the people, for his will, for suffering, for pain, for fear.*

Keywords: *animal, animal welfare, ethical, justice, freedom, respectation, rights.*

Ievads

Dzīvnieka jēdziens un iestrādnis tā tiesību izpratnē ir aktuāla tēma mūsdienu sabiedrībā, jo ir svarīgi likt sabiedrībai aizdomāties par to, kāpēc daudziem šķiet pieņemami tas, ka pret dzīvnieku var izturēties slikti, likt viņam ciest badu, nodarīt tīšas sāpes un radīt viņam apstākļus pie kuriem tas nav pielāgojies, un kāpēc ir izveidojušās tik daudzas dzīvnieku tiesību aizsargājošās organizācijas.

Daudziem cilvēkiem dzīvnieki ir pieskaitāmi kā ģimenes locekļi, kuri lielāko laiku pavada kopā ar tiem. Pēc autorei viedokļa, maza uzmanība tiek pievērsta dzīvnieku tiesībām. Tie netiek respektēti un tiek pielīdzināti īpašumam. Pasaulē ir izveidojušās vairākas dzīvnieku aizsardzības organizāciju, kuras cīnās, lai dzīvnieku tiesības tiktu respektētas un stiprinātas ar likumu, piedāvājot likumprojektus.

Cietsirdīgu rīcību pret dzīvniekiem nereti interpretē pavisam atšķirīgi. Par to liecina tiesu prakse. Šī cietsirdība ir saistīta ar to, ka dzīvniekus uztver kā īpašumu. Ja cietsirdīgām metodēm sniedz pamatojumu, piemēram, ja dzīvniekiem nodarītais ir bijis ar nolūku palielināt ekonomisko vērtību un produktivitāti, to neuzskata par cietsirdību. Cietsirdība netiek apskatīta kā kaut kas sliktas pats par sevi. Likums par cietsirdīgu attieksmi pret dzīvniekiem darbojas tikai tajos gadījumos, kad darbības mērķis ir bijis tieši nodarīt pāri dzīvniekiem. Tādējādi rodas nesaprotama situācija, jo, ja dzīvniekam tiek nodarīts pāri ar mērķi - nodarīt pāri, tas ir cietsirdīgi.

Par dzīvnieku tiesībām sauc pieeju dzīvnieku aizstāvības ētikā, kuras pamatā ir uzskats, ka dzīvnieku pamatintereses būtu jāuztver tikpat nopietni kā līdzīgas cilvēku intereses (Wise, 2007). Par dzīvnieku aizstāvības ētika kopumā dēvē dažādos dzīvnieku interešu aizstāvības virzienus (Šuvajevs, 2008). Pazīstamākie no tiem ir dzīvnieku labturības un dzīvnieku tiesību virzieni. Tos vieno uzskats, ka līdzšinējā cilvēku izturēšanās pret dzīvniekiem kā pret lietām nav ētiski pieņemama un tāpēc to ir jāmaina. Dzīvnieku tiesību aizsardzības definīcijas pamats ir dzīvnieku tiesību aizsardzība no ļaunprātīgiem pāridarījumiem, nosakot cilvēkiem tiesiskus pienākumus un paredzot atbildību par minēto tiesību normu neievērošanu. Sabiedrībā dzīvnieku tiesību ideju mēdz pārprast. Daļa cilvēku uzskata, ka dzīvnieku tiesību aizstāvji vēlas, lai dzīvniekiem būtu visas uz cilvēkiem attiecinātās tiesības. Taču neviens no pazīstākajiem dzīvnieku tiesību teorētiķiem neuzskata, ka dzīvniekiem būtu jāpiešķir, piemēram, vēlēšanu tiesības. Pēc viņu domām, dzīvniekiem jāpiešķir pamattiesības - tiesības uz dzīvību, brīvību un tiesības nebūt par kāda īpašumu (Francione, 2000).

Pētījuma mērķis: izpētīt un analizēt dzīvnieku tiesības Latvijā un pavērt Latvijas dzīvnieku tiesību aizstāvjiem plašākas iespējas uz to, ko darīt un kā cīnīties, lai dzīvnieku tiesības Latvijā tiktu ievērotas un, neievērošanas gadījumā, sodīti tiesību neievērotāji.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) izpētīt dzīvnieka jēdziena vēsturisko aspektu;
- 2) iepazīties ar dzīvnieku izmantošanas veidiem;
- 3) analizēt dzīvnieku labturības nepieciešamību;
- 4) analizēt risinājumus dzīvnieku tiesību ievērošanai.

Pētījuma metodes: pētījumā tika izmantota vēsturiskā, analītiskā, salīdzinošā, gramatiskā, semantiskā, teleoloģiskā, sistēmiskā un analogiskā pētīšanas metode.

1. Dzīvnieka jēdziens

Dzīvnieks ir dzīvs organisms, kas barojas ar organiskām vielām, nodrošināts ar specializētiem jutekļu orgāniem un nervu sistēmu, kurš spēj ātri reaģēt uz kairinājumiem. Dzīvnieki un it īpaši savvaļas dzīvnieki ir viena no svarīgākajām dabas vides sastāvdaļām, kura piedalās ekoloģiskajos procesos, ietekmējot to intensitāti un kvalitāti. Dzīvnieka jēdzienu juridiski varētu definēt - to nav iespējams pieskaitīt pie noteiktas lietas vai īpašuma, jo tas ir dzīvs organisms, kas ir patstāvīgs, piemīt spēja pārvietoties, reaģēt uz kairinājumiem, vairoties. Tam piemīt prasme savā veidā sarunāties. Tā pazīmes: patstāvība, pārvietošanās, vairošanās, elpošana, barošana, sazināšanās.

Kā dzīvnieka pazīmes var uzskaitīt: elpošana - skābekļa uzņemšana un ogļskābās gāzes izdalīšana; barošana - barības vielu un ūdens uzņemšana; vielu izvadīšana - tiek izvadīts liekais ūdens, neizmantotās barības vielas, ogļskābā gāze; augšana un attīstība; kustības - dzīvniekiem ir speciāli pārvietošanās orgāni; kairināmība - organisma spēja reaģēt uz vides pārmaiņām; vairošanās.

Sabiedrība no seniem laikiem bijusi saistīta ar dzīvnieku izmantošanu - medībām, zveju, savvaļas dzīvnieku pieradināšana un izmantošana lopkopības attīstībā. Dzīvnieki tika izmantoti, lai izdzīvotu neparastos apstākļos, piemēram, bada laikā, stiprā vētrā. Bet mūsdienās viss ir mainījies, jo cilvēki pilnveidojas, pasaule, tehnoloģijas attīstās un tāpēc dzīvnieku izmantošana, lai izdzīvotu nav nepieciešama. Tomēr savvaļas dzīvnieku iznīcināšana jeb medīšana ir nepieciešama, lai kontrolētu to vairošanās daudzumu.

2. Dzīvnieka attīstības vēsture

Dzīvnieki tika pētīti jau vairākus gadu simtus pirms mūsu ēras. Pasaulē ir jēdziens *zooloģija*. Tā ir zinātne, kura pēta dzīvnieku valsti. Cilvēki jau kopš senatnes izzināja dzīvniekus gan kā medību objektus, gan kā parazītus vai indīgus dzīvniekus. Par to liecina alu zīmējumi Austrālijā jau pirms 28 tūkstošiem gadu (*Spunģis, 2019*).

Pārmaiņas ar dzīvniekiem daudzu miljonu gadu laikā sauc par evolūciju. Galvenie liecinieki notikušajām pārmaiņām ir fosilijas - pārakmeņojušās organismu atliekas un nospiedumi iezos. Piemēram, iezos ir atrasti trilobītu - posmkāju priekšteču nospiedumi, pēc kuriem zinātnieki ir rekonstruējuši trilobītu uzbūvi. Dzīvnieku evolūcijas posmi, sākot ar vissenākajiem dzīvniekiem: primitīvi organismi - viensūņņi jūrās un okeānos; zarndobumaiņņi, kuriem ir audi un orgāni; tārpi, kam parādās orgānu sistēmas; posmkāji ar ārējo skeletu; mugurkaulnieki (aukstasiņņi) ar iekšējo skeletu; siltasiņņi mugurkaulnieki; zīdītāji (*Encyclopædia Britannica, 2020*).

Dzīvnieki ir visnenākās būtnes uz Zemes, kuras ir attīstījušās vairākus miljonus gadu, katra no dzīvnieku sugām ir īpaša ar savu izcelsmi, tāpēc, autore secina, ka katra dzīvnieku suga ir jāciena un, ka katram dzīvniekam ir savas tiesības uz dzīvi, jo tā ir dzīva būtne, kura būtu jāuzskata kā indivīds, jo tam piemīt cilvēkam attiecināmas spējas, kā, piemēram, elpošana, barošana, vairošanās, pārvietošanās, sazināšanās. Protams, autore var apgalvot, ka senajos laikos, dzīvniekus izmantoja kā iztikas avotu, izgatavojot drēbes, no ādas apsiltināja mājas un tas bija galvenais iztikas avots, taču tos izmantoja arī kā darba rīkus. Tomēr mūsdienās viss ir savādāk un vairs nav nepieciešamības izmantot šos dzīvniekus kā brīvo darba spēku un kā apģērbu. Pēc autore viedokļa, dzīvnieka izpratne tā tiesību ievērošanā un nepieciešamībā nākotnē tiks attīstīta, jo ir vairākas organizācijas un brīvprātīgie cilvēki, kuri cīnās par dzīvnieku tiesībām, lai tās tiktu respektētas un atzītas, un tādēļ šīs idejas tiks uzklautas un dzīvnieku organizācijas panāks dzīvnieku tiesību atzīšanu. Pēc autore viedokļa, juridiskā izpratnē mainās dzīvnieka ideja vēsturē, jo senajos laikos dzīvnieks bija iztikas, apģērba jeb izdzīvošanas avots. Mūsdienās dzīvnieka ideja ir tā brīvības un bezsāpju eksistēšanas nodrošināšana.

3. Dzīvnieku labturības nepieciešamība dzīvnieka tiesību izpratnē

Dzīvnieku labturība nozīmē, ka dzīvniekiem tiek nodrošināta laba barošana, dzirdināšana, un turēšanas apstākļi, kā arī dzīvniekiem ir laba veselība un atbilstoša sugai uzvedība. Kā labturības pazīmes var minēt: atbilstoša izmēra, labiekārtota guļavietā; brīvi pieejams, sveigs dzeramais ūdens; regulāra ēdināšana un pieejama kvalitatīva barība, regulāras vakcinācijas, attārpošanas; iespēja saņemt veterinārā palīdzību (*Pārtikas un veterinārais dienests, 2020*).

Pasaule ir zināmas "Piecas brīvības", kuras nozīmē piecus aspektus dzīvnieku labturībā, kas ietilpst dzīvnieka saimnieka pienākumos:

- 1) brīvība no slāpēm, izsalkuma un nepietiekama uztura;
- 2) brīvība no diskomforta apkārtējās vides dēļ;
- 3) brīvība no sāpēm, savainojumiem un slimībām;
- 4) brīvība izpaust savai sugai raksturīgo uzvedību;
- 5) brīvība no bailēm un nervozitātes (*Farm Animal Welfare Council, 2009*).

Dzīvnieku labturība ir pieeja dzīvnieku aizstāvības ētikā. Tās pamatā ir uzskats, ka dzīvnieku izmantošana pārtikai, eksperimentiem, apģērbam un izklaidei, ir morāli attaisnojama, ja vien tiek novērstas nevajadzīgas ciešanas. Šī nostāja tiek pretstatīta dzīvnieku tiesību pieejai, kuras pārstāvji uzskata, ka dzīvniekus nevajadzētu izmantot un uztvert kā cilvēku īpašumu (*Francione, 2007*). Mūsdienās daudzi cilvēki dzīvnieku labturību neuzskata par svarīgu. Taču dzīvnieka kopšana, ēdināšana un aprūpe nevar būt mazsvarīga, jo tās ir minimālas vajadzības, lai dzīvnieks spētu uzturēt savu dzīvību. Dzīvnieki ir bezpalīdzīgi un ja cilvēks ir paņēmis aprūpē sev dzīvnieku, par viņu vajag rūpēties.

Autore savā darbā izpētīja Madonas pašvaldības 25.04.2013. saistošos noteikumus Nr. 6 „Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas, uzskaites, turēšanas un izķeršanas noteikumi Madonas novadā”. Tajos ir minēts dzīvnieka labturības pasākumi, īpašnieka pienākumi, klaiņojošo vai bezpalīdzības stāvoklī nonākušo mājas dzīvnieku izķeršana un izolācija un par to nepildīšanu jeb noteikumu neievērošanu - administratīvā atbildība. Pašvaldību saistošajos noteikumos tiek noteiktas mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas normas kā arī īpašnieka pienākumi (*Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas, uzskaites, turēšanas un izķeršanas noteikumi Madonas novadā, 2013*).

Ministru kabineta noteikumi Nr. 266. "Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai garantē dzīvniekiem minimālo labklājību" galvenais likuma princips ir aizliegt radīt dzīvniekiem "nevajadzīgas ciešanas" (*Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un*

demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai, 2006). Primitīvās lietas kā pilnvērtīgs uzturs, piemērota dzīvesvieta un brīvi pieejams ūdens ir neatņemamas lietas no labturības. Sabiedrībai būtu nepieciešams atzīt primārās tiesības - būt brīvam, jo tam ir nepieciešams dzīvot savām vajadzībām. Tiesība būt brīvam ir galvenā dzīvnieka tiesība. Nebūt nevienam īpašums, bet gan uzskatīt to kā indivīdu, kā personību. Dzīvnieki ir jūtīgas būtnes, kas ir spējīgi just labpatiku un sāpes. Cilvēkam ir morāls pienākums cienīt jebkuru radību, izturēties pret dzīvniekiem ar iejūtīgu sapratni un tos aizsargāt. Nevienam nav atļauts bez pamatota iemesla nogalināt dzīvnieku, nodarīt tam sāpes, radīt ciešanas vai citādi kaitēt (*Dzīvnieku aizsardzības likums, 1999*). Ministru kabineta noteikumos Nr.266 netiek minētas tiesiskās sekas labturības neievērošanas gadījumā. Katra dzīvnieku aizsardzības organizācija ir vērsta uz noteiktu dzīvnieku aizsardzības virzienu, piemēram, sugu glābšana no izmiršanas, sugu aizsardzība, visvairāk apdraudēto sugu aizsardzība, palīdzot nodrošināt labai ilgtspējīgu nākotni u.c.

Pēc autores domām, dzīvnieku aizsardzības biedrībām būtu nepieciešams sasniegt savus mērķus, tas ir, panākt to, lai dzīvnieku labturības pārkāpēji tiktu sodīti pēc Krimināllikuma. Kā, piemēram, Latvijas Dzīvnieku aizsardzības likumā netiek pieminēts par dzīvnieka dzīvības aizsargāšanu. Šī tiesība būtu jāievieš, lai personas, kuras vieglprātīgi izturas pret dzīvnieka dzīvību tiktu sodītas. Latvijā nav izpratnes par humānu izturēšanos pret dzīvniekiem.

4. Dzīvnieku izmantošana un tās veidi

Dzīvnieku izmantošana, pirmkārt, nozīmē viņu tiesību ierobežošana un nerespektēšana. Dzīvnieks ir kā lieta, kuru izmanto savām vajadzībām, gan nodarot, gan nenodarot tam sāpes. Dzīvnieku izmantošana savām vajadzībām ir bijusi pazīstama jau vairākus gadu simtus (*Spunģis, 2019*). Dzīvnieki bija primārais iztikas avots. Mūsdienās cilvēce ik dienas izmanto miljoniem dzīvnieku pārtikas ražošanā, kažokādu industrijā un zinātniskos eksperimentos. Dzīvnieki tiek turēti arvien industrializētākos apstākļos un pakļauti stresa pilnam dzīvesveidam un sāpīgām procedūrām.

Dzīvnieku primārās tiesības – būt dzīvam, netikt pakļautam ciešanām, drīkstēt dzīvot atbilstoši savām vajadzībām - nedrīkst tikt pārkāptas cilvēku sekundāro interešu ērtību, izklaides un modes dēļ (*ARK, 2020*). Taču cilvēki uzskata pretēji. Dzīvnieki tiek pakļauti briesmām, sāpēm un ciešanām. Pirmkārt, dzīvnieki tiek izmantoti eksperimentos medicīnā. Otrkārt, pārtikā, treškārt, apģērbos, modē, ceturtkārt, izklaides industrijā, kā arī dienestos. Taču ir dzīvnieki, kuru nogalināšana ir nepieciešama, lai regulētu to izplatību, lai attiecīgo dzīvnieku skaits tiktu regulēts un šis skaits nepalielinātos.

Pārtikā jau pirms vairākiem gadu simtiem dzīvnieki tika izmantoti kā iztikas avots, jo cilvēkam ir nepieciešamas olbaltumvielas un gaļu nevar aizstāt ne ar ko arī mūsdienās.

Mūsdienās ir attīstījušās tehnoloģijas un arī cilvēki ir pilnveidojušies, tāpēc prasība pēc dzīvniekiem pārtikas ražošanā var nebūt tik ļoti pieprasīta, taču dažu dzīvnieku nogalināšana ir tieši vajadzīga, lai tiktu regulēts dzīvnieku skaits - dzimstība. Ja, piemēram, dzīvniekus nemedītu, dzīvnieku būtu pārlieku daudz un tos nebūtu iespējams kontrolēt, jo to dzimstība būtu ļoti liela.

Lielākā daļa lauksaimniecības dzīvnieku cieš no stresa un garlaicības, kas noved pie nenormālas uzvedības un slimībām. Lauksaimniecības dzīvnieki tiek nokauti krietni pirms to dabiskā mūža beigām. Kā risinājums lauksaimniecības dzīvnieku labākai uzturēšanai ir finansiāls atbalsts no valsts. Lauksaimniecības dzīvnieku aizsardzība ir noteikta Eiropas Padomes Konvencijā "Par lauksaimniecības dzīvnieku aizsardzību" (*Par lauksaimniecības dzīvnieku aizsardzību, 1976*).

Autores viedoklis ir, ka šīs personas būtu jāsoda pēc Krimināllikuma 230. panta "Par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kuras rezultātā tas gājis bojā vai sakropļots, vai par dzīvnieka spīdzināšanu", kad soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu

brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās (*Krimināllikums, 1998*). Pēc autores viedokļa, šī panta sankciju būtu nepieciešams mainīt kā smags, tīšs noziegums, par kuru paredzēta brīvības atņemšana līdz 8 gadiem, jo šāda rīcība ir tīša, paredzot sekas un par tādu rīcību vainīgajai personai ir jāatbild. Kā arī šiem dzīvniekiem ir nepieciešamas regulāras veterinārās aprūpes, lai šie dzīvnieki justos labi un veseli. Slimus dzīvniekus lietot uzturā vai tos turpināt turēt saimniecībā būtu nekorekti un prettiesiski. Dzīvnieki ir bezpalīdzīgi un tāpēc veterinārārsta vizītes un veselības uzraudzīšana ir cilvēka jeb saimnieka pienākums.

Dzīvnieku izmantošanu eksperimentos var definēt kā dzīvnieku dzīvības pakļaušana, lai veiktu eksperimentus medicīnā un tā ir kļuvusi ļoti populāra lieta mūsdienās. Dzīvnieki tiek pakļauti mokām, bailēm un sāpēm, lai cilvēki varētu sasniegt gaidāmos un negaidāmos rezultātus, tādā veidā iegūstot panākumus pasaulē. Taču neviens nav aizdomājies, ka šis pētnieks, gūst savus sasniegumus uz dzīvnieku rēķina. Dzīvniekus mūsdienās neuzskata par dzīvām būtnēm, bet gan par kādu lietu, īpašumu, kuram nav sāpes izjūtas.

Termins *vivisekcija* tiek lietots jau no 19.gadsimta. Ar šo terminu apzīmēja dzīvnieku, tostarp cilvēku, preparēšanu izmēģinājumu nolūkos (*Wikiwand, 2020*). Šo terminu ieviesa cilvēki, dzīvnieku aizstāvji, kas iestājās pret izmēģinājumiem ar dzīvniekiem. Izmēģinātāji bieži izmantoja dzīvus dzīvniekus. Daļa jauno laiku sākuma zinātnieku atzina dzīvnieku vivisekciju par pieņemamu praksi, jo uzskatīja, ka dzīvnieki nejūt sāpes (*Šuvajevs, 2008*).

Tomēr, salīdzinot ar mūsdienu tehnoloģijām, dzīvnieku izmantošana, lai veiktu eksperimentus nav nepieciešama, jo pasaule ir tik ļoti attīstījusies, ka eksperimentos var izmantot ko citu, piemēram, kādu dzīvnieka biomateriālu, nevis pašu dzīvnieku. Ar dzīvniekiem bieži veic tādas izmēģinājumus kā, piemēram, dzīvnieka saslēgšana važās bez iespējas izkustēties, liekot viņam norīt ķīmikālijas, kas var izraisīt sasilšanu vai nāvi, dzīvnieka smadzeņu daļas izoperēšana, veicot piespiedu pārbaudes, un samaltu gliemeņu injicēšana peļu kuņģī, lai aprēķinātu, cik peļu nomirst no gliemeņu indes izraisītas paralīzes (*Šuvajevs, 2008*). Šajos eksperimentos tiek pārkāptas dzīvnieku tiesības būt brīvam, nejust sāpes, stresu. Dzīvnieku tiesības netiek interpretētas, kas nozīmē, ka pret to izturas kā pret lietu. Eksperimentos izmantojamo dzīvnieku aizsardzība tiek noteikta Dzīvnieku aizsardzības likuma 5. nodaļā, kur 23.¹ pantā teikts, ka izmēģinājumu dzīvnieka lietotājs procedūras vietā vienmēr, kad vien iespējams, izmanto zinātniski apmierinošu metodi vai testēšanas stratēģiju, kas nav saistīta ar dzīvju dzīvnieku izmantošanu. Taču šā likuma 44.panta 8.punktā teikts, ka aizliegums nogalināt dzīvnieku neattiecas uz izmēģinājumu dzīvnieku nogalināšanu, ja to paredz izmēģinājuma mērķis (*Dzīvnieku aizsardzības likums, 1999*). Tas nozīmē, ka savtīgos, mērķtiecīgos nolūkos dzīvnieka nogalināšana ir iespējama un tā ir pretruna ar dzīvnieka tiesību būt brīvam.

Kažokzvēri. Kažokāda ir nonāvēta kažokzvēra vai cita dzīvnieka (parasti zīdītāja) āda, kurai ir biezs apmatojums un kuru pēc īpašas apstrādes izmanto apģērba, piemēram, kažoku, apkaķļu un cepuru izgatavošanai (*Latviešu literārās valodas vārdnīca, 2020*). Apģērbi ar kažokādu ir ļoti pieprasīti mūsdienās, tā ir modes lieta.

Apģērba ražošana no dzīvnieku kažoka ir bijusi sastopama jau vairākus gadu tūkstošus atpakaļ. Kažokādas apģērbā sāka izmantot neandertālieši aptuveni 100 000 gadus p.m.ē., lai pasargātu sevi no aukstuma (*Spunģis, 2019*). Kažokādu ražošana ir pārkāpums pret dzīvnieku tiesībām. Dzīvniekus, pret viņu gribu, tur slēgtos voljēros jeb krātiņos. Šī ieguve nav iespējama humānā veidā. Dzīvniekam tiek nodarītas sāpes, hronisku stresu, tādējādi hroniska stresa ietekmē dzīvnieki mēdz savainot paši sevi vai citus. Kažokādas iegūst divos veidos: 1) medīšana; 2) kažokādu audzēšana.

Kažokādu audzēšana ir konkrētu jeb nepieciešamo dzīvnieku sugu pavairošana un audzēšana to kažoku dēļ. Dzīvnieki kažokzvēru audzētavās masveidīgi cieš no uzvedības un

veselības problēmām. Ļoti daudziem no viņiem vērojama apātija vai stereotipiska uzvedība - vienmuļas kustības, piemēram, skraidīšana šurpu turpu, galvas šūpošana, būra skrāpēšana un tamlīdzīgi. Tās ir sekas nepārtrauktajam stresam, ko izjūt dzīvnieki, nespējot dzīvot atbilstoši savām fiziskajām vajadzībām un instinktiem (*Dzīvnieku draugs, 2020*). Šie dažādas iegūšanas veidi ir jāuzskata par prettiesiskiem, kā Krimināllikuma 230.pantā ir pieminēta cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku. Šajā pantā ir teikts, ka par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kuras rezultātā tas gājis bojā vai sakropļots, vai par dzīvnieka spīdzināšanu (*Krimināllikums, 1998*). Dzīvnieki pret savu gribu tiek pakļauti sāpēm un briesmām, kā rezultātā tiem rodas nepiemērota uzvedība attiecīgajai sugai. Dažādu iegūšanā nav labumu. Dažādu kā greznumu ir iespējams pieminēt kā labumu, bet tas veids kā tā tika iegūta, kas šajā gadījumā ir prioritāte, tā ir jāpārtrauc ar likumu un aizliegumu visām personām un organizācijām.

Dzīvnieku izmantošana izklaides industrijā ir dzīvnieka pakļaušana ciešanām, darot to, kas pēc dabas nav jādara, neizrādot šim dzīvniekam nekādu cieņu. Šī ir problēma, kas ir populāra un sastopama visās pasaules valstīs. Izmantojot dzīvniekus izklaidei, netiek domātas par to tiesībām un labklājību. Dzīvnieku izklaides industrijā izmantošanas pazīmes: braukšana ar riteni; lekšana vai iešana caur uguni; staigāšana pa asiem priekšmetiem, u.c.

Cilvēki nezina tos noslēpumus, kas notiek aizkulisēs, skatītājs redz tikai to labo, jauko. Runājot par vienu izklaides veidu - cirks. Cirkos skatītāji redz tikai to smieklīgo, kā, piemēram, lācis brauc ar riteni vai kā lauva lec caur degošu riņķi. Dzīvnieki dara to, kas pēc dabas viņiem nebūtu jādara. Dresūra nozīmē to, ka dresētājs fiziski dominē pār dzīvnieku un iedzen viņā bailes, lai panāktu pastāvīgu dzīvnieka uzmanību un paklausību publikas vai kameras priekšā. Neskaitāmie video, kas uzņemti ar slēpto kameru, un bijušo dresētāju teiktais skaidri liecina par to, ka dzīvnieki cieš no sistemātiskas vardarbības. Cirka dzīvnieki regulāri tiek transportēti šaurās kravas mašīnās, kurās viņi tiek pieķēdēti, tā pavadot neskaitāmas stundas un mērojot simtiem kilometru. Arī nonākot kārtējā cirka teritorijā, apstākļi nav labāki, un arī tur dzīvnieki tiek pieķēdēti šaurā platībā vai krātiņos un viņiem nav ļauts brīvi kustēties. Pētījumi liecina, ka stundām ilga transportēšana un ieslodzīšana šaurā un šiem dzīvniekiem nepiemērotā telpā rada paaugstinātu stresu, tā nopietni ietekmējot dzīvnieku veselību (*Animal Defenders International, 2008*). Šie dzīvnieki cieš psiholoģiski un fiziski, kā rezultātā tiek novērota nedabiska uzvedība, piemēram, staigāšana turp un atpakaļ vai riņķošana ap savu asi; režģu graušana un laižīšana; galvas grozīšana uz augšu un leju vai sāniem; pašsakropļošanās: kāju vai astu košļāšana, galvas sišana pret sienu, spalvu plūkāšana u.c.

Pasaulē ir pazīstama dzīvnieku izmantošana nenodarot sāpes un ciešanas. Ļoti populāri ir dienesta suņi. Tos iedala divos veidos: 1) patruļsuņi, kuri ir specializējušies pēdu dzīšanā, lietisko pierādījumu meklēšanā, personu meklēšanā; 2) suņi, kuri ir apmācīti sprāgstvielu meklēšanai, narkotisko vielu meklēšanai, tabakas meklēšanai, līķu meklēšanai (*Balode, 2018*). Suņiem ir augsta mobilitātes spēja, jo dienesta suņa izmantošanai un apmācībai ir daudz priekšrocību: suņiem ir augsta mobilitātes spēja; suņi spēj aizsargāt pret uzbrukumu; suņu izmantošana veicina dažādu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu. Ar suņiem ir plašākas iespējas: atklāt personu pārvietošanās maršrutu, atrast dažādus lietiskos pierādījumus (narkotiskās vielas, munīcijas, sprāgstvielas utt.), atrast pazudušas personas (*Balode, 2018*).

Kā arī mūsdienās ļoti pieprasīti ir suņi - asistenti. Tie ir īpaši apmācīti suņi, speciāli dresēti suņi, palīdzēt cilvēkiem ar ierobežotām spējām, lai viņi varētu sasniegt vairāk. Tādi suņi ir atzīti visā pasaulē un tiek uzskatīti par instrumentu dzīves kvalitātes uzlabošanai cilvēkiem ar invaliditāti, palielinot brīvību, neatkarību, mobilitāti un samazinot vajadzību pēc cilvēkiem – palīgiem, asistentiem un pastāvīgas citu cilvēku klātbūtnes (*Biedrība "Saules suns", 2020*). Suns - asistents kompensē cilvēka ierobežotās spējas. Suns - asistents veicina izmaiņas sabiedrības izpratnē par invaliditāti, liek mainīties izpratnei par vērtībām un liek saprast problēmas, ar kurām

ikdienā saskaras cilvēki ar ierobežotām rīcībaspējām (*Biedrība "Saules suns", 2020*). Tādi suņi palīdz pārvarēt ne tikai fiziskas, bet arī psiholoģiskas grūtības – viņi dāvā draudzību, nomierina un sniedz grūtos brīžos nepieciešamo emocionālo atbalstu.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Dzīvnieku aizsardzības likumā netiek piedāvāts definējums jēdzienam "dzīvnieks". Ieviest kā pirmo pantu tiesību aktā ar jēdziena skaidrojumu šādā redakcijā: *1.pants. Dzīvnieks - nav iespējams pieskaitīt pie noteiktas lietas vai īpašuma, jo tas ir dzīvs organisms, kas ir patstāvīgs, piemīt spēja pārvietoties, reaģēt uz kairinājumiem, vairoties.*
2. Izejot no dzīvnieka jēdziena, dzīvniekam ir piešķiramas zināmas tiesības, kā, piemēram, tiesība būt brīvam; tiesība nejust ciešanas, sāpes; tiesība uz pilnvērtīgu uzturu un svaigu, dzeramu ūdeni; tiesība brīvi pārvietoties; vetārsta palīdzība nepieciešamības gadījumā. Latvijā nav izpratnes par humānu izturēšanos pret dzīvniekiem kā arī tos neuzskata par indivīdiem, to tiesības neuztver par svarīgām un nepieciešamām. Latvijas Dzīvnieku aizsardzības likumā ieviest pantu par dzīvnieku tiesību būt brīviem, netikt pakļautiem sāpēm un ciešanām, kā arī dzīvnieka dzīvības aizsargāšanu, kur noteikt, ka ikvienam dzīvniekam ir tiesības uz brīvību, jo t.i. ieviest pantu par dzīvnieku tiesību neievērošanu un klasificēt kā mazāk smagu noziegumu par dzīvnieku tiesību neievērošanu un piemērot sodu - brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim mēnešiem, bet ne ilgāku par trim gadiem.
3. Ministru kabineta noteikumos Nr.266 netiek minētas tiesiskās sekas dzīvnieku labturības neievērošanas gadījumā. Ministru kabineta noteikumi Nr.266 "Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai" pievienot punktus, kur atrunātas tiesiskās sekas par labturības neievērošanu. Kā, piemēram, nenodrošinot dzīvnieku ar primārajām lietām, kas ir, svaigs, brīvi pieejams dzeramais ūdens, vetārsta vizītes, vakcinācijas, pilnveidīgs uzturs, pastaigas ārpus mājas, attiecīgai personai piespriest naudas sodu 100 eiro apmērā. Papildināt konkrēto tiesību aktu ar pantu par dzīvnieku labturības neievērošanas gadījumu tiesiskajām sekām šādā redakcijā:
Par dzīvnieku primāro lietu, kas ir, svaigs, brīvi pieejams dzeramais ūdens, pilnvērtīgs uzturs, pastaigas ārpus dzīvojamās mājas, nepieciešamās vakcinācijas un vetārsta vizītes, nenodrošināšanu, dzīvnieka saimniekam jeb uzturētājam piespriest naudas sodu 100 eiro apmērā.
Protams, nebūtu iespējams nokontrolēt ikvienu sētas/mājas dzīvnieku, tomēr ikviens cilvēks ir tiesīgs ziņot tiesībsargājošajām varas iestādēm, lai tās varētu turpināt rīkoties. Šo kontrolēt un rīkoties vajadzētu Valsts Policijas kārtībniekam, jo kā viena no funkcijām ir sadarboties ar iedzīvotājiem pārkāpumu novēršanā un profilaksē un šo pārkāpumu novēršanā sadarbojoties ar Valsts policiju. Valsts policijas amatpersona, savas kompetences ietvaros sastāda protokolu un vainīgā persona tiek sodīta.
4. Dzīvnieku aizsardzības organizācijas netiek ņemtas vērā, jo dzīvnieku tiesību ievērošanu neuzskata par nopietnu, jo dzīvnieku uztver kā īpašumu, kurš nejūt. Dzīvnieku tiesību nepieciešamības pierādīšana būtu nepieciešama no sabiedrības puses. Sabiedrībai ir jārespektē dzīvnieki, jāņem vērā izturēšanās pret tiem un tai ir tiesības nodot ziņojumus par nepienācīgu izturēšanos varas iestādēm. Valstij ir jāatbalsta organizācijas, kuras cīnās par dzīvnieku tiesībām, uzklusot tās un izskatot likumprojektus, kuri tiek piedāvāti. Tās izveido petīcijas un aicina ikvienu cilvēku, brīvprātīgi, parakstīt tās. Valsts policijai būtu pienākums pildīt savus pienākumus godprātīgi un reaģēt uz izsaukumiem, kuri saistīti ar dzīvniekiem. Sadzīvē ir novēroti vairāki gadījumi, kad amatpersonas nepievērš uzmanību dzīvnieku pāri darītājiem. Šīm amatpersonām ir pienākums reaģēt uz katru sūdzību par dzīvnieku tiesību pārkāpšanu.

Papildināt tiesību aktu "Par policiju" 10.pantu Policijas darbinieka pamatpienākumi un pievienot papildus 23.punktu šādā redakcijā.

10. pants. Policijas darbinieka pamatpienākumi

Saskaņā ar policijas uzdevumiem policijas darbinieka pamatpienākumi atbilstoši dienesta kompetencei ir:

23) amatpersonām ar atbildību izturēties pret dzīvnieku tiesībām, reaģējot uz izsaukumiem un savas kompetences ietvaros sastādīt protokolus, izskatīt lietas par šiem pārkāpumiem vai arī nodot tās izskatīšanai pēc pakļautības.

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Dzīvnieku aizsardzības likums* (09.12.1999.). Latvijas Republikas likums ar groz. līdz 09.12.2019. <https://likumi.lv/ta/id/14940>, sk. 05.03.2020.
2. *Krimināllikums* (17.06.1998.). Latvijas Republikas likums ar groz. uz 01.07.2019. <https://likumi.lv/ta/id/88966>, sk. 09.02.2020.
3. *Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai* (04.04.2006.). Ministru kabineta noteikumi Nr. 266. <https://likumi.lv/ta/id/132534-labturibas-prasibas-majas-istabas-dzivnieku-turesanai-tirdzniecibai-un-demonstresanai-publiskas-izstades-ka-ari-suna-apmacibai>, sk.23.03.2020.
4. *Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas, uzskaites, turēšanas un izķeršanas noteikumi Madonas novadā* (25.04.2013.). Madonas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 6. <https://madona.lv>, sk. 23.04.2020.
5. *Par lauksaimniecības dzīvnieku aizsardzību* (10.03.1976). Eiropas Padomes Konvencija. <https://likumi.lv/ta/id/156701-par-eiropas-konvenciju-par-lauksaimniecibas-dzivnieku-aizsardzibu-un-tas-protokolu>, sk. 15.03.2020.
6. *Par policiju* (04.06.1991.). Latvijas Republikas likums. <https://likumi.lv/ta/id/67957>, sk. 25.04.2020.
7. Animal Defenders International (14.07.2008). *Animals in Traveling Circuses: The Science on Suffering*. Retrieved 13.05.2020 from http://www.ad-international.org/animals_in_entertainment/go.php?id=1368
8. ARK (2020). *Dzīvnieku aizsardzības organizācijas*. <http://www.ark.lv/dzivnieku-aizsardzibas-organizacijas/>, sk. 16.04.2020.
9. Balode, L. (09.01.2018.). *Valsts policijas kinologu uzdevumi un darba specifika*. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/292525-valsts-policijas-kinologu-uzdevumi-un-darba-specifika-2018>, sk. 23.04.2020.
10. Biedrība "Saules suns" (2020). *Suņi - asistenti*. <http://www.saulesuns.lv/lv/sui-asistenti.html>, sk. 23.04.2020.
11. *Dzīvnieku draugs* (2020). *Kažokādu dzīvnieki*. <http://www.dzd.lv/dzivnieku-aizsardziba/kazokadu-dzivnieki/>, sk. 13.02.2020.
12. Encyclopædia Britannica (2020). *Evolution and paleontology*. Retrieved 18.01.2020 from <https://www.britannica.com/animal/animal/Evolution-and-paleontology>
13. Farm Animal Welfare Council (16.04.2009). *Five Freedoms*. Retrieved 18.01.2020. from <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121010012427/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>
14. Francione, G.L. (2000). *Introduction to Animal Rights, Your child or the dog?* Philadelphia: Temple University Press. 280 p.
15. Francione, G.L. (2007). Reflections on "Animals, Property, and the Law" and "Rain without Thunder". *Law and Contemporary Problems*, 70 (1), pp. 9-57. Retrieved 08.04.2020 from <https://www.jstor.org/stable/27592164?seq=1>
16. Latviešu literārās valodas vārdnīca (2020). *Kažokāda*. <https://tezaurs.lv/lv/>, sk. 18.01.2020.
17. Pārtikas un veterinārais dienests (2020). *Rakstiskie norādījumi, kā novērtēt dzīvnieku piemērotību pārvadāšanai*. https://www.pvd.gov.lv/public/ck/files/PVD/Veterinara_uzraudziba/Dzivnieku_parvadasana/Rakstiskie_noradijumi_ka_novertet_dzivnieku_piemerotibu_parvadasanai.pdf, sk. 08.04.2020.
18. Spuņģis, V. (2019). *Zooloģija*. <https://enciklopedija.lv/skirklis/959-zoolo%C4%A3ija>, sk.16.04.2020.
19. Šuvajevs, I. (08.-15.08.2008.). *Dzīvnieku ētika*. *Kultūras Forums*, 8.-9. lpp.
20. Wikiwand (2020). *Vivisekcija*. <https://www.wikiwand.com/lv/Vivisekcija>, sk. 12.01.2020.
21. Wise, S.M. (2007). *Animal Rights*. *Encyclopædia Britannica*. Retrieved 17.02.2020 from <https://www.britannica.com/topic/civil-rights>

Summary

Understanding animal rights is subject to ethics and legislation that makes aggregation difficult, because from an ethical point of view, animal rights must be respected and animals are property by law. Legislation needs to recognize these animal rights: without thirst, hunger and malnutrition; without discomfort due to the environment; without pain, injury and disease; freedom to express behaviour specific to their species and to ensure their recognition in society. These five freedoms must be respected by every reasonable person, without respecting them, one violates the rules in one way and must be punished accordingly. An animal has the right to be alive and a person has no right to influence that right. Therefore, every country must introduce rules so that society does not violate the primary rights of animals.

Animals have become an integral part of human life these days. The definition of the protection of animal rights is based on the protection of animal rights from abuse, by establishing legal obligations for humans and by providing for liability for failure to comply with those rules. The Animal Protection Law does not offer a definition of the term "animal". To be introduced as the first article in a legal act with an explanation of the concept in the following wording: Animal - it is impossible to add to a certain thing or property, because it is a living organism that is independent, has the ability to move, respond to irritations, reproduce.

The author's work focuses more on the rights of animals considered to be pet animals, dogs and cats. It is precisely the rights of these animals that are taken care of by organisations struggling with their own forces to treat these animals as something more than a property or a case that can be handled at the behest of people. Animals cannot be added to things because animals have feelings, which is a big indicator that it is not a thing, but a living being able to feel, breathe, take food and talk in its own way. Ensuring animal needs, or welfare, is very important in animal life, but it is not considered important by humans. Animal care, food care is essential. Animals are helpless in front of people, so they must be cared for and given primitive things to them. Animal welfare organizations are not taken into account because respect for animal rights is not considered serious because the animal is perceived as a property that does not feel. Demonstration of the need for animal rights would be necessary from the public. The public must respect animals, take into account their treatment and have the right to report abuse to the authorities. The state must support organizations that fight for animal rights by listening to them and considering the bills that are being proposed. They create petitions and invite everyone to sign them voluntarily. The national police would be obliged to perform their duties in good faith and to respond to calls involving animals.

A human has a moral obligation to respect any creature, to treat animals with sensitive understanding and to protect them without being subjected to distress and pain.